

Setge o capitulació de Barcelona el 1652

Antonio Muñoz González

Josep Catà i Tur

Barcelona Quaderns d'Història, 5 (2001)

El desembre de 1650 Felip IV manà al seu fill Don Juan que passés a Catalunya per fer-se càrrec de l'exèrcit espanyol, que fins llavors era comandat pel marquès de Mortara, amb el títol de virrei i capità general. Salpà de Palerm el maig de 1651 i arribà a Dènia per por del contagi de pesta que es vivia a Barcelona. Després s'encaminà a Tarragona, un cop incorporades a les seves les galeres d'Alburquerque, i s'entrevistà amb Morato per preparar el bloqueig de la ciutat per mar i terra entre tots dos. Durant un temps va vorejar la costa catalana i després es retirà a Vinaròs novament per por de la pesta. En aquell moment li va arribar la notícia de la fugida de Barcelona del virrei francès Marchin, per passar-se a les tropes de Condé (ja insistirem en el fet que el bloqueig de Barcelona va coincidir amb una part de la guerra civil francesa, coneguda com la Fronda, i hi influí poderosament), i pensà que la capitulació seria imminent, per la qual cosa escriví al rei el 13 d'octubre per tal d'anar preparant els possibles pactes per a la capitulació, encara que ell ja avançava les dues vies: “[...] *si combiene manejar este negocio de manera que por lo menos se saque el fruto de que Barçelona quede con algun freno que corrija el desatinado ardor de sus naturales para que otra vez no se precipite tan desbocadamente [...] ó si sera mejor continuar con el mismo estilo de suavidad y blandura que se ha tenido hasta aora [...]*”.

Però també preveia la dificultat que hauria de mantenir al mateix temps l'autoritat reial i complir els Furs de Catalunya: “[...] *porque por una parte parece que dejar a Barçelona sin alguna guarnición que les obligue a mantenerse en el respeto i obediencia a VMg. es abenturar que quede en su mano el arbitrio de faltar a su obligación siempre que les aconsejare qualquier antojo vano [...] y por otra se ofrece la dificultad de entablar ninguna cosa que mire al quebrantamiento de los fueros siendo gente de quien se puede temer que por la observancia dellos llegara a la ultima desesperacion y que toda la Provincia vuelva a tomar las Armas y se dificultase (por no decir imposible) la conclusion desta Guerra [...]*”.¹

1. AGS (Archivo General de Simancas), Gracia y Justicia (G-J), llig. 883. Còpia a Francisco FABRO BREMUDÁN, *Historia de los Hechos del Serenissimo Señor Don Juan de Austria en el Principado de Cataluña*, Saragossa, 1673, f. 387.

Encara que era voler quadrar el cercle, Don Juan es mostrava partidari de córrer riscos per aconseguir el control militar de la ciutat. Aquesta idea de controlar militarment Barcelona sortirà sovint i s'imposà com una de les condicions prèvies a la capitulació.²

Primera part del setge: pesta, fam i confidents

Mortara mostrà una habilitat sorprenent per obtenir, o comprar, informació del camp enemic, com ja veurem al llarg de l'article. Adonem-nos d'allò que escrivia a Don Juan el 9 de desembre de 1651: “[...] e tenido este papel del corcovado y de otro Amigo y no dicen mas sino que no ay trigo en la ciudad para mas que dos meses y vino para un mes y carne para seys, u, ocho dias y que ya se les uviera Acavado sino les uviera entrado lo que tienen avissado y que la Peste va muy encendida que muchos se salieran si pudieran, que se a divulgado que a Peleado el principe de conde con el rey de francia que perdio el Principe de conde [...] que margarit a publicado esto y dize lo escribe la mota el qual asegura que para veinte deste estara a vista de nrâs trincheras [...]”.³

La Mothe era el nou virrei per al Principat enviat pel rei de França després de la fugida de Marchin. Durant l'absència d'aquest hi hagué una picabaralla entre Josep Biure i Margarit, marquès d'Aguilar i governador de Catalunya, i Josep d'Ardena i Darnius, comte d'Illa i general de l'exèrcit, sobre qui era el responsable de donar les ordres a les tropes. L'interinatge va ser un xic llarg, perquè La Mothe, que el 13 de gener arribà a Hostalric, no pogué entrar a Barcelona fins al 23 d'abril. El dia abans es féu una sortida de Barcelona per aconseguir l'entrada del virrei, que es trobava a l'Hospitalet. Margarit, D'Ardena, Marselin, Mostaròs, governador de Montjuïc, amb tota la infanteria i cavalleria, 1.500 persones en total, atacaren per la part de Sants i així es va aconseguir que La Mothe hi arribés cap a les quatre de la matinada del dia 23. El mateix dia va prestar el jurament com a nou virrei. Però no tingué gaire sort, perquè en una altra sortida de la plaça, quatre dies després de la seva arribada, fou ferit d'un tret en una cama, i hagué de romandre immobilitzat fins al 22 de juliol.

Parlem ara dels confidents de Mortara. Des del 9 de desembre de 1651 fins a la part final del setge, les persones de dins de Barcelona que li passaven informació signaven amb els pseudònims següents: Corcovado, el Constante (aquest des del 12 d'abril fins al final del setge no va deixar d'escriure gairebé cap dia), el Frare (era el caputxí Feliu, que tenia comunicació amb el seu convent del Mont Calvari, prop de les línies enemigues), el Otro Correspondiente, el Disimulado, el Mejor Correspondiente, el Buen Correspondiente, el Correspondiente Culto, la Monja, el Colérico, el Nuevo Correspondiente. I signaven amb noms propis Miquel Ramona i el capità Fonts (oficial que primer va lluitar en les tropes de Felip IV i que després es va passar a la companyia catalana de Pinós). Des del mes de juny, sembla que es coordinaren, ja que només quedaren els tres

2. Vegeu l'article de Núria FLORENSA I SOLER «Les fortificacions de Barcelona, motiu de desafiament a Felip IV de Castella», dins *El municipi de Barcelona i els combats pel govern de la ciutat*, Barcelona, Institut Municipal d'Història i Proa, 1997.

3. AGS, G-J, llig. 880.

noms propis (Feliu, Ramona i Fonts), el Constante (fent honor al seu sobrenom), la Monja (fins a la seva detenció i mort en turment), i la resta, agrupats sota el pseudònim de Vuestros Señores. Eva Serra va esbrinar en un esplèndid article recent que el Constante era Josep de Monnàs, i el Colérico, Rafael Càrcer i Bals.⁴ Farem ara un petit incís sobre la Monja. Passava informació per compte de Jaume Clavaria, secretari de D'Ardena. Aquest la donava a la Monja, i aquesta, a una dona que la lliurava al primer soldat que trobava. Un procediment tan matusser no podia acabar bé: la Monja fou torturada fins a morir i delatà Clavaria, que va ser penjat el 20 de setembre de 1652 a Barcelona. Però la resta de confidents seguien un mètode més perfecte, per ordre de Mortara: havien d'anar a un lloc i a una hora de la nit determinats i lliurar el paper, o la informació verbal, sempre al mateix oficial. En cas d'haver de passar al camp enemic, era amagat dins d'una caserna perquè no el reconegués ningú, soldat o presoner, que el pogués delatar.

Per què aquesta munió de confidents? A part dels que estaven pagats, vint lliures per informació, hi hagué diversos motius: en primer lloc, la nombrosa part de la classe benestant no afavorida per les nominacions del rei de França;⁵ en segon lloc, la dominació francesa no va resoldre gairebé cap problema dels que tenia la societat catalana d'abans de 1640, en particular els abusos de les tropes, i en tercer lloc, les despeses de la guerra entre les Corts d'Espanya i França feia més de tres anys que eren pagades exclusivament per les institucions i el poble del Principat.

El 22 de gener Mortara ja va enviar a Blanes un capellà i dos catalans fidels per saber noves del país. Sempre va preparar una atapeïda xarxa d'informació pertot arreu perquè l'objectiu era fer rendir la ciutat per fam i no per assalt. Aquest va ser un setge molt diferent dels de 1697, 1705, 1706 o 1713-14, on el fi desitjat era apropar-se a la ciutat i aconseguir fer bretxes perquè capitulés o per poder-hi entrar, fet que produïa, per tant, molts enfrontaments fora muralles i bombardeigs a l'interior. En aquest no succeí res d'això, no hi va haver cap bombardeig i els combats foren escassos. Les tropes filipistes van fer una mena de cercle entre l'exèrcit de terra i l'armada per impedir l'entrada de queviures a la ciutat. Per això la informació sobre quan haurien de sortir els vaixells que anaven a cercar provisions o l'arribada d'altres des de la costa era força important. Vegem el que deia Mortara el 30 d'abril i l'1 de maig a Don Juan: "*Essos papeles e recibido del correspondiente culto y uno ay para V.A., y el frayle y el otro corespondiente an ablado de Palabra con don miguel ramona y le an dicho que los bergantines an ido a Arens a cargar, y que si no se van a quemar Alla [...]*".⁶

La ciutat oferia quantitats elevades de diners als patrons i mariners que gosaven arriscar tant la vida com el seu vaixell. L'entrada de l'ajuda a Barcelona era guiada de nit per una gran quantitat de torxes enceses a Montjuïc.

Mortara el 7 de maig continuava els seus contactes amb els confidents, dels quals reproduïm aquest per la seva importància: "*en este Punto tengo los dos pa-*

4. Eva SERRA I PUIG, «Catalunya després de 1652: Recompenses, censura i repressió», *Pedralbes*, 17 (1997).

5. Vegeu l'article de SÁNCHEZ MARCOS «El autogobierno perdido en 1652...», *Pedralbes*, 2 (1981), que demostra que, a grans trets, el Consell de Cent va romandre gairebé sense canvis substancials abans i després d'aquest any.

6. AGS, G-J, llig. 880. La resta de cites d'aquest apartat té la mateixa procedència.

peles inclusos del Buen correspondiente y en lo que pide del Passaporte Para salir de barcelona la barca que dize, V.A. vea lo que me manda representando a V.A. que la persona de la D. que no nombra es le Conseller de quien sabe todo lo que passa y que es menester tenelle gusto y yo no allo inconveniente para que pueda salir de barcelona y venirse a este Exto. y sera tener grato al dicho Conseller [...]”. Veritablement, el Buen Correspondiente tenia informació directa d’un dels sis consellers? No ho sabem.

L’únic entrebanc que va tenir Mortara amb els confidents va tenir lloc el 23 de maig, dia en què un soldat de la guàrdia va matar d’un tret el Joan, un dels que portaven els papers. Mortara escrivia el 24 de maig: “[...] *Los confidentes buenos me an escrito y estan quidadossimos Porque el Juan que era el que traia los papeles a poner en la seña, el que traia y llevaba, de un puesto nrô sin saber a quien tiravan le mataron y los enemigos despues le retiraron y le Allaron uno de los Papeles, que esta en poder de margarit, assi lo a dicho oy el frayle A boca y todos estan temblando [...]”*.

Ens estalviarem una gran part de les cartes de Mortara d’aquesta època, ja que totes insistien, a base de la informació que tenia diàriament, en com calia reforçar el cordó terrestre i marítim per agafar els vaixells que sortien de Barcelona o hi entraven. Fins i tot manà als seus soldats, la nit del 30 de maig, segar el blat que creixia prop de les muralles: “[...] *tenen orden de retirarse en saliendo la luna, u, antes si uvieren antes acavado con lo que tienen que hazer [...]”*.

Les estratègies de la Cort per a la capitulació

El 5 de maig el rei va escriure a Don Juan una carta en clau on li deia: “[...] *en caso que los sitiados trataren de capitular no ofrezcais nada en todo aquello que perteneziere a materia de Estado; gobierno politico de la Provincia, y fueros, sino que digais que Vos Sois un Capitan. general mio y que solo podeis pactar y capitular condiciones de guerra [...] que si alargaren a pedir Un perdon general para todos los que se hallan dentro de la Zitud. al Tpô de su reduccion de todos los delitos cometidos desde el dia de la revelion os permito se le podais conçeder general [...]”*.⁷ Continuava dient que no només quedarien inclosos en el perdó els que van matar a Santa Coloma, sinó també Margarit, i que si a més a més se’l pogués guanyar per la part filipista, se li donaria alguna mena d’honor.

Don Juan contestà el 28 de maig i insistí en la necessitat d’aclarir els termes polítics de les negociacions, segons ell per la pressa que hi havia, pressa que després no tingué: “[...] *y a si me atrevo a porponer a VMg. [...] que tubiese entendido hasta donde es la voluntad de VMg. que se estienda lo que se huviere de conçeder o negar graduandolo conforme a los sucesos y al estado en que nos podremos hallar; que es el que parece que deve alargar o encoger la mano, pues no ai duda que siempre que pudieremos reducir a Barcelona sin ningunas Condiciones (como no sea exponiendonos a los riesgos de la dilacion) se ha de procurar y que desçendiendo de aqui a lo que aconsejare el caso siempre se deseara que estas sean las mas modera-*

7. AGS, G-J, llig. 883. Còpia a FABRO, f. 388-390. Les citacions següents tenen la mateixa procedència.

das y proporcionadas al intento que VMd. insinua huyendo quanto fuere posible llegar nunca a individuar nada que toque al punto de los fueros [...]”.

També hi afegia que, sobre els contactes amb Margarit, era molt escèptic que donessin resultat. Però uns dies després va rebre un paper lliurat per Fonts, de part d'algunes persones de la ciutat, on figuraven els punts per a una possible capitulació: perdó general; exempció d'allotjar tropes al Principat; prohibició a l'exèrcit d'entrar a Barcelona, excepte Don Juan i Mortara, i conservació del conseller sisè. En trametre aquest document a Madrid, Don Juan tornà a insistir en la necessitat d'aclarir aquests punts per a futures negociacions.

El 24 de juny i el 17 de juliol la Cort respongué amb molts detalls, i Don Juan va quedar perfectament assabentat de les decisions que havia de prendre. Amb data del 24 de juny se li enviaren tres cartes: una de Luis de Haro, una mena de primer ministre de Felip IV; una altra del rei, i un paper d'avertències signat pel rei i pel Consell d'Aragó. La carta de De Haro, en clau numèrica, afirmava que no hi hauria cap problema ni en la concessió del perdó ni en el fet de conservar el conseller sisè; la dificultat es trobava en la manera de controlar la ciutat: “[...] *y esta seguridad de el dominio de la Ziudad no solo la desea SMD. por lo que ella supone por sí, sino porque como Metropoli de toda la Provincia siempre influira mucho su exemplo a todo lo restante del Príncipeado [...]*”.

Ara la carta del rei, que insistia sobre el mateix, també en clau numèrica: “[...] *que el Virrey y la Justicia se establezcan y aseguren en Barcelona de manera y con tales resguardos que no queden expuestos a la violencia de qualquier impetu o motin popular con que se frustrase todo lo travajado y se abenturase la Plaza, y la reputacion como se advierte en el papel referido, si bien mi animo no es çeñiros a los limites desta disposicion sino que estando sobre el hecho dispongais lo que el estado de la materia y los accidentes pidieren [...]*”.

El paper d'avertències responia fonamentalment a la carta de Don Juan del 8 de juny, sobre l'informe del capità Fonts. La primera decisió que es plantejava era si s'havia de capitular amb el virrei francès o amb els diputats i consellers de Barcelona. El rei resolía així la pregunta: “[...] *El Tratar con el Mariscal de la Mota parece que fuera lo mas autorizado tratandose de Rey a Rey, y no de Rey a Vasallos reveldes, y así se procuro y consiguio en la rendicion de Lerida. Pero tambien se repara en que si se tratase con la Diputacion Jurados, y Consejo sin interposicion del Virrey del Rey Christianisimo podria tener maor combenienza qualquier concesion que SMgd. les haga reconociendola inmediatamente de su Real grandeza y Vondad sin quedar por esto en alguna obligacion al rey christianisimo [...]*”.

Acabà resolent aquest dilema dient que ja es veuria a mesura que els esdeveniments es desenvolupessin. Sobre els punts plantejats per Fonts (atorgar el perdó general i conservar el conseller sisè), cap problema. La dificultat es trobava en la resta de punts, és a dir: el control militar de la ciutat, el fet de consentir que només entressin a Barcelona Don Juan i Mortara, i de no allotjar-hi l'exèrcit. Per això establiren l'esglaonament següent: “[...] *en primer lugar arrasar un pedaço de muralla a lo que se combiniere entre las partes, fabricar Una Çiudadela en la parte y lugar que se señalare concurriendo para la costa el príncipado mas ò menos, ò nada, segun fuere tratado [...]* que dejasen en nrò poder a Monjuiq teniendo SMg. libre y absoluto poder para fortificarle y presidiarle en toda la mejor forma que bien pareçiere”. Però si hi havia cap problema, per la resistència de la ciutat, acordaren una opció de reserva: “[...] *se podria conseguir con mas decoro algun*

onesto partido, y tambien podria serlo entregar una Puerta al Señor Don Juan [...]". És a dir, conservar almenys una porta de Barcelona per poder-hi intervenir. El paper acabava recomanant la urgència de la capitulació: "[...] concludiéndose estas advertencias con decir que en llegando a tratados es menester (como está dho) procurar los mejores, disputar grado por grado los medianos y concluir qualesquiera que aseguren el dominio de SMg. en Barcelona [...]".

En resum, fins al 24 de juny Don Juan tenia una certa llibertat per fer capitular Barcelona, cosa que no va voler fer, com veurem tot seguit en les seves respostes, perquè el 15 de juliol respongué a la carta de De Haro i a la del rei del 24 de juny amb una gran violència. En primer lloc, vegem la resposta a De Haro: "[...] *El punto de ajustar las cosas desta Çiudad en forma que se cautele la seguridad no solo de la Persona del Virrey sino tambien el Respeto devido a la Justicia y a los Ministros de Su Mg. le tengo por tan necesario que sin esto fuera infructuoso todo lo que se ha travajado [...] y en todo me governare conforme a las ordenes de Su Mgd. conoziendo lo que importa establecer las cosa de modo que se asegure su Real Dominio en esta Provincia y crea VE que en lo poco que è podido comprender de la Condición de los Catalanes es mas poderoso con ellos el cuchillo, que la Razon y el alago, y que se pueden templar estos dos extremos de manera que usando de entrambos se consiga un fin tan importante*".

I ara, la resposta a la del rei, on exposava l'avantatge d'esperar un xic a capitular fins que la fam obligués Barcelona a acceptar qualsevol condició: "[...] *y entonces seria suma felicidad ajustar las cosas en forma tan proporcionada a la Real autoridad de VMg. que no quedase en el arbitrio destes barbaros Juzgar si la equidad que se les hiçiere ha sido mas efecto de la neçesidad que de la Clemencia [...]*".

A totes dues cartes es veu la duresa de Don Juan i la seva recomanació d'esperar un temps més perquè la ciutat estigués més afeblida. A la part final de la seva carta al rei, també es veu la idea que no calia tenir pressa.

Encara que la Cort no havia rebut aquestes violentes cartes de Don Juan, li van enviar quatre despatxos, tots del 17 de juliol: dos del rei i del Consell d'Aragó alhora, la plenipotència per negociar i una carta personal del rei. Es pot veure que pel que fa a la Cort, a causa del fet que la ciutat no podia rebre cap ajut de França, les condicions de capitulació s'endurien extremament. L'explicació d'aquest enviament tan seguit respecte a la resolució del 24 de juny, i sense informació nova entremig, suposem que és perquè algú es va adonar que havien respost al paper de Fonts però que calia prendre una resolució pròpia de la Cort per resoldre els problemes de Catalunya a més llarg termini. El primer escrit, signat pel rei i pel Consell d'Aragó i titulat «Instrucció secreta», començava amb una mena de declaració de principis. Atès que es van revoltar, el rei els podia fer i desfer totes les seves constitucions i privilegis; després venia el desig profund de la Cort, covat al llarg de mig segle, de la màxima repressió: reforma de la Diputació, diputats anuals; predomini de l'Audiència Reial sobre la Generalitat i reducció dels seus ingressos; enderrocament de cases i castells dels més culpats pertot arreu; pel que fa a Barcelona, extinció del Consell de Cent, que seria substituït per una junta de 16 o 24 persones proposades pel rei, control de les seves reunions, fosa de la campana de la ciutat, prohibició d'encunyar moneda, expropiació de les seves baronies, minva dels seus ingressos... I continuava: "[...] *que las Puertas de la Çiudad, Baluartes, artilleria, Armeria y todo lo que pertenece a la conservacion y defensa de la Ciudad, esté á orden de mi lugarteniente y capitan general y tengan las llaves los ministros*

nombrados por el. que no se cubran los Consellers [...] y es preçiso que en aquella Çiudad aunque perdonados queden muchos descontentos, se podria formar una Çiudadela, con las demàs fortificaçiones que el terreno pidiere para la seguridad de la plaça en puesto que defendiese la Tierra y la Mar, y refrenarse à Barcelona y la comprimiessse [...] Y debeys estar advertido para este fin que se procure no admitir Capitulaçion alguna que no se reconozca en ella que me ha de quedar, (como Vá dicho) la mano libre para obrar en Barçelona todo lo que conviniere para su mas seguro, y bien concertado gobierno politico, porque en esta parte han de quedar en todo, sujetos á mi graçia y merçed, y assimismo en la satisfaçion de las costas y daños que se me han causado [...].”⁸ Aquest programa fou el que s’aplicà el 1714.

Després venia allò que se’ls podia oferir: només salvar vides i hisendes, llevat dels que estaven exceptuats del perdó general. La cloenda era confiscar l’Arxiu de la ciutat per tal que no quedés memòria de les seves rebel·lions, cosa que també es va fer després de 1714.

El segon despatx, també del rei i del Consell d’Aragó, recomanava a Don Juan no capitular amb el virrei francès. La carta només del rei, en clau xifrada, indicava al capità general que romangués molt atent a l’evolució de la guerra civil francesa, ja que era l’únic esdeveniment que podia obstaculitzar la rendició de Barcelona.

És a dir, les presses del 24 de juny ja no existien; d’acord amb la carta del rei Don Juan, només hauria de tenir pressa per capitular si perillés la conquesta de Barcelona, i aquesta possibilitat només es produiria si s’acabés la guerra civil a França. A partir d’aquell moment Don Juan tingué menys llibertat per negociar, però les ordres que rebia coincidien amb el seu pensament: sempre que es pogués, caldria imposar a la ciutat les condicions més dures, llevat que es donés la possibilitat de no aconseguir-ho. Davant d’aquesta darrera opció, ell sí que tindria la llibertat de fer l’esglaonament adient. A partir d’aquell moment Don Juan va tenir com a objectiu anar afeblint l’alè dels barcelonins fins al punt de poder fer rendir la ciutat pràcticament sense condicions.

Segona part del setge

El Consell de Cent del 22 va rebre un comunicat del virrei on plantejava les mesures següents: donar un pa de dotze unces a cada habitant de Barcelona, soldat o veí; enviar un correu a Marsella per oferir a La Ferrière, comandant de l’armada francesa, 150.000 lliures quan hi arribés a portar blat, i enviar una altra persona al rei de França. Però el Consell de Cent resolgué aprovar tots els punts llevat del cas de La Ferrière, a qui es donaria 100.000 lliures. El 25 de juliol es començà a donar un pa a cadascú. El 26 i el 27 la ciutat va lliurar diverses quantitats de diners al virrei perquè aconseguís el blat necessari. El 28 de juliol sortí de la ciutat Benet Ginebreda, ministre del reial consell, cap a Roses per intentar connectar amb La Ferrière i oferir-li la quantitat que el Consell de Cent havia decidit. El va trobar a Sant Feliu de Guíxols dos dies després. Pinós també va sortir de Barcelona per intentar formar un exèrcit de miquelets.

8. AGS, G-J, llig. 880.

El 2 d'agost, des de Montjuïc es va veure l'armada francesa, composta tan sols de vuit vaixells de guerra, a més d'altres embarcacions més petites; la flota de Felip IV, molt superior en forces, la va empaitar i La Ferrière va fugir. Però en perseguir-la sense precaucions, la seguretat del bloqueig marítim va minvar i la nit del 3 d'agost entraren a Barcelona 23 barques i un bergantí carregats de blat.

Don Juan escrigué a Mortara el 4 d'agost dient que havia manat a l'armada cremar Canet, cosa que no es realitzà del tot perquè, com digué l'almirall Alburquerque, es pogué saquejar Calella, però: “[...] *pase despues a Canete donde no me parezio tan facil de jugar el lanze por aver algunos puestos fortificados que para ganallos era menester ynfanteria y prebencion mas fundada; y asi me contente con darle una buena rociada de cañonazos hechandole gran parte de las casas en tierra [...]*”.⁹

El dia 5 la flota felipista va tornar a bloquejar el moll de la ciutat. Mortara, el 6 d'agost, informava, per Fonts, que sorprenentment van sortir 30 barques de Barcelona per carregar blat a Canet i l'armada francesa tornava a apropar-s'hi. Recomanava enviar a Blanes Nicolau Roure, un català fidel de l'exèrcit felipista i fill d'aquesta població, per saber noves més certes de Canet i de tota la costa de llevant. El 8 i el 9 d'agost la ciutat estava neguitosa esperant l'arribada de l'armada francesa, fins que se n'anà definitivament. La Ferrière no va poder, o no va voler, enfrontar-se amb l'armada espanyola, molt superior en vaixells.

El 15 d'agost Mortara rebé dues bones notícies: segons el Constante, la quantitat de blat que va entrar a Barcelona no era gaire important comparada amb la falta que feia i, cosa més decisiva, Balboa acabava d'arribar de la seva missió secreta de contactar amb Santone, governador de Perpinyà, el qual va comprar amb diners. L'objectiu de Mortara era assegurar-se que no arribarien tropes franceses per aquest cantó, a més a més de coincidir sospitosament amb la desaparició de la seva flota.

Mortara, el 20 d'agost, escrigué a Don Juan per comunicar-li que, segons els confidents (Constante, Colérico i Nuestros Señores), a Caldes i Meià hi havia més de 3.000 miquelets. Era la darrera esperança de Barcelona per trencar el setge. A partir del 31 d'agost des de Barcelona es veieren a Collserola molts focs de les tropes de Pinós. El 2 de setembre Mortara va reforçar les casernes de Sants i Pedralbes per esperar les tropes de Pinós, que venien ensems amb les franceses de Saint André, però sorprenentment Pinós no va atacar; el motiu d'aquesta decisió és, al nostre parer, el fet d'haver intentat convèncer Saint André de no abandonar el Principat, fins i tot per la força, però aquest va aconseguir escapolir-se amb les seves tropes cap a França. El 3 de setembre, mentre els barcelonins pensaven que Pinós atacaria per la part de Collserola, sortiren 2.000 homes de Barcelona i s'aproparen al monestir de Valldonzella. El dia 4 a la matinada van atacar les trinxeres enemigues de la part de Sarrià, però foren obligats a retirar-se a la ciutat; s'hi comptaren 300 persones entre morts, ferits o empresonats. Fou el darrer intent de trencar el setge de l'exèrcit de Felip IV, perquè la situació a Barcelona s'anava agreujant, com va dir Margarit el 10 de setembre a Ginebreda: “*Asi estan espantats com no son vinguts los Barcos enviarem Divendres ab la faluca puix dependeix de aqueix socorro la salvacio desta Ciutat.*”

9. AGS, G-J, llig. 880.

Y així per amor de Deu proceren en ferlos tornar luego y aquestos que van anit que ab això paçariem est mes ab lo favor de Deu y quant vinguen no permeten aporten vi ni oli sino blat ques una vergoña lo poch blat aportan a tems. Sr. Ginebreda que estam escanyats y en vigilia de menjar pan pols [...]"¹⁰

Aturem-nos un moment en la situació de les guerres civils franceses per les esperances que tenia Margarit. Sánchez Marcos i Sanabre ja van insistir força a les seves obres en la importància de la guerra de la Fronda respecte a la capitulació de Barcelona.¹¹ Però vegem el que Mortara va escriure: "[...] *Las nuevas que tengo de francia y de rosellon son que Aquellas guerras çiviles estan mas ençendidas que nunca, que el duque de Mercurio tiene sitiado a tolon y la ferriera con sus navios esta a la boca del Puerto [...] que en la Provença Ay marsella y otros lugares de parte del rey de francia, y otros de parte de los principes, que en la languadoca avra grande rebolucion y que Ay mucho preparamento para ello porque Ay dos gobernadores en aquella Provincia el uno por el rey de francia y este asisten Carcasona, Villafuerte, y el otro por el duque de Enbiens [?] que assiste en monpiller y esta apoderado de Aquella ciudadela, y que la provincia obedeçe cada uno a su parcial [...]*".¹²

Tal com estaven les coses a França, a més del fet que Santone estava gairebé al servei de Mortara, l'ajut francès era impossible.

Mortara, el 18 de setembre, va rebre l'ordre de comandar l'expedició a la costa de llevant per impedir definitivament que Barcelona fos assistida. Aquest va obeir però va recomanar, com sempre, que els vaixells no abandonessin el bloqueig. S'emportà 600 homes, 12 galeres i diverses peces d'artilleria. La reducció de Mataró tingué lloc el 20 de setembre. Mortara hi va arribar a les deu del matí d'aquest dia perquè li va costar molt passar l'artilleria per la muntanya. Va atacar per tres parts el poble, que tenia la guarnició repartida entre la que hi havia al mateix poble, comandada pel sergent major Prades, i la que es refugiava en una torre fortificada, comandada pel mestre de camp Sampsó. Després d'un temps de bombardeigs la guarnició del sergent major es va rendir i, com que Mortara sabia que si no els tractava amb cura mai no podria conquerir la torre, després d'avançar per la costa cap a Canet i Blanes va deixar sortir el sergent major i els 636 soldats, a més de no respectar solament el poble sinó, segons les seves paraules: "[...] *como esta villa se A rrendido a Partidos y los naturales se An mostrado tan afectos no Ay forma de sacar el vino para la Armada sino es pagandolo porque si se saqasse por fuerça seria de muy mal consecuencia para los otros lugares [...]*".¹³ Però els 110 defensors de la torre, que continuaven resistint, no tingueren tanta sort, ja que el dia següent foren enviats a remar a les galeres. El 23 de setembre Mortara respongué a Don Juan que els jurats de Canet i Arenys havien vingut a demanar misericòrdia i ell els havia posat com a condició lliurar el blat i totes les seves barques.

Roure, enviat per Mortara, tornà de Blanes el 24 sense haver pogut convèncer-los de la rendició. Hi havien entrat el marquès d'Alès i els oficials que van que-

10. Josep SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña*, Barcelona, 1956, f. 526-530; Fernando SÁNCHEZ MARCOS, *Cataluña y el Gobierno central tras la guerra de los segadores 1652-1679*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1983, f. 42 i 43.

11. AGS, G-J, llig. 880; Mortara el 30 de setembre.

12. AGS, G-J, llig. 880; Carta de Mortara del 21 de setembre.

13. AGS, G-J, llig. 880.

dar lliures a Mataró. Les tropes felipistes aleshores anaren cap a l'ocupació d'aquest lloc, com va dir Mortara el 25 de setembre: “[...] y me a parecido que el ganar brevemente a barcelona consiste en quitar totalmente el que no pueda ser socorrida por mar y para conseguirlo y Asegurar las villas y lugares que An prestado la obediencia es menester ganar blanes y assi en acavando de escribir esta a V.A. marcho a Aquella buelta y el duque de Albuquerque va con las galeras y porque es obra de mas consideracion que Mataro [...] y sera bien que V.A. mande Publicar en las guardias y escribiendo a los confidentes que yo estoy ya en blanes [...] y que no ay esperança de socorro ya ni por tierra ni por mar [...]”.¹⁴

La capitulació

El 24 de setembre el Consell de Cent autoritzà poder vendre pa a qualsevol persona i pel preu que fos, però el 25 ja no es va poder donar pa a ningú. El 26 la ciutat donà a diversos convents 15 lliures diàries per poder fer una olla per als pobres. El 27 el Consell de Cent aconsellà al virrei que es rendís. Sembla que també aquest dia arribà a Barcelona, nedant des de Montjuïc, un missatger de Pinós amb cartes per a La Mothe, el conseller en cap i D'Ardena, on se'ls deia que l'ajut de França no era gaire segur. D'altra banda, Mortara ja havia ocupat Blanes: “[...] Smo. Señor blanes se gano por Asalto y los que guarnecian esta villa que eran los que salieron de mataro se retiraron al Palacio y iglesia de Alli aPretandoles vigorosamente y no queriendoles admitir a partidos salieron rendidos por Prisioneros de guerra y eran el mismo Sarjento mayor y veynte oficiales y trecientos y mas soldados, los nrôs con el Saco se aprovecharon de Algo [...]”.¹⁵

El virrei respongué a la demanda del Consell de Cent el dia següent, i se'n va llegir la resposta al Consell del 28, en què es considerà que parlar de rendició era massa precipitat perquè s'esperava les tropes franceses i els vaixells de la costa de llevant amb el blat.

Parets va escriure: “Oyda la frívola respuesta de S. Exa. y viendo que todo eran difugios voluntarios á costa de nuestras vidas y riesgos [...]”.¹⁷

Per això no és estrany que el mateix dia 29 Fonts sortís amb una carta dels ‘senyors’ de la ciutat per a Don Juan, on li deien que enfortís el setge, cosa que no podia entendre Mortara quan ell ja havia ocupat Blanes: “[...] me A dado rabia que Al fin de la jornada digan Sres. nrôs en el Papel que V.A. me dize tuvo Ayer que es menester apretar la plaza quando en el mismo tiempo confiessan que no tienen que comer y que no se da pan A los naturales yo ya pierdo el tino con estos Avissos [...]”.¹⁸ Perquè el Consell de Cent, davant la impossibilitat de mantenir-se, volia forçar la voluntat del virrei a rendir-se. Parets, uns dies després, descriu l'angúnia dels habitants de Barcelona: “En últimos de Septiembre y primeros de Octubre, hasta el rendimiento de la plaza, no entró, se puede decir, nada de mantenimiento en la ciudad por parte alguna [...] puedo asegurar por testigo de vista que murie-

14. AGS, G-J, llig. 880.

15. *Memorial Histórico Español* (MHE), Madrid, 1893, vol. XXV, f. 64.

16. AGS, G-J, llig. 880.

17. MHE, vol. XXV, f. 119 i 120.

18. AGS, G-J, llig. 880; Carta del 29 de setembre.

ron algunos sin otro achaque que la falta de sustento, cayéndose por las calles de puro débiles y flacos [...].¹⁹

Al Consell del 29 de setembre es van llegir cartes de l'ambaixador a París, Josep Ximenis; i del regent Fontanella des de Sant Feliu, que el dia 27 de setembre donà compte de les dificultats que hi havia per trobar homes disposats a passar blat a Barcelona, encara que els oferís 200 lliures. Tenint en compte aquestes informacions, el Consell de Cent renovà al virrei la petició de capitular. Aquell dia una munió de persones es concentraren davant el Consell cridant "Via fora a la fam!". Llavors es feren diverses ambaixades al virrei, a la Diputació, al capítol i al braç militar.

El 29 de setembre Mortara donà més detalls de la presa de Blanes: havia empresonat 300 soldats i el sergent major Sampsó i els havia condemnat a remar a les galeres: "[...] y lo que A sucedido en esta Villa a Atemorizado mucho A la Provincia [...] y se A elijido bayle y Jurados nuevos bien Afectos al servicio de Su Magestad [...] y Voy Avriendo negociacion en el Pais de reducir Buena Parte del [...] porque barcelona y la mayor parte de la Provincia cayra Aun tiempo [...]".²⁰

El 28 de setembre va entrar una petita barca de Castelldefels i Don Juan manà cremar el poble, encara que negociacions posteriors ho impediren.

El 30 Mortara va dir que el càstig de Castelldefels era molt adient i va informar que els jurats de Palamós ja eren a Sant Feliu per prestar l'obediència i, a més: "[...] y desto bien Puedo dar A V.A. la norabuena porque sera cerrar la costa con llave de oro y con puerto conocido [...] y en quanto a la mar en toda esta costa no ay embarcacion ninguna ni marinerio ni ministro de francia ni trigo ni cevada por quenta de la ciudad de barcelona ni de mercaderes Particulares [...]".²¹

El Consell de Cent del 30 de setembre va rebre la resposta del virrei –pel contingut de la qual no estava assabentat de la presa de Sant Feliu, i encara menys de la de Palamós, perquè deia que l'arribada dels vaixells al primer lloc era imminent– en la qual autoritzava la ciutat a elegir quatre persones per tractar de la possible capitulació. Les persones nomenades foren Puigjaner, Vila, Alentorn i Quintana; s'entrevistaren amb el virrei, que els va permetre començar a fer un esborrany de la possible capitulació i els va advertir del següent: "no obstant sent en sí no convenir per encara lo tractar de pactes [...]".²² El que passava era que, a mesura que l'exèrcit felipí anava tancant la costa per tal que no arribés blat a Barcelona, tampoc no hi arribaven les notícies, en particular al virrei, que mai no va sospitar ni de la dimensió que agafaven els fets que succeïen al Principat ni de la dels de França.

Tots quatre se'n tornaren al Consell el mateix dia amb la informació i es va decidir repetir les ambaixades als altres estaments. El dimarts 1 d'octubre els advocats de la Casa de la Ciutat començaren a fer un esborrany de possibles pactes amb l'enemic. El Consell de Cent d'aquest dia va estudiar la qüestió i va nomenar Puigjaner com la persona que portaria els pactes i les setze persones que haurien de fer la redacció definitiva dels acords. Però abans d'aquestes nominacions el conseller segon demanà de renunciar el seu càrrec i poder marxar cap a

19. AGS, G-J, llig. 880; Carta des de Blanes el 30 de setembre.

20. *Dietari de l'Antich Consell Barceloní* (DACB), vol. XV, f. 328.

21. MHE, vol. XXV, f. 67.

22. MHE, vol. XXV, f. 67.

França, cosa que fou acceptada. (No oblidem que Ferriol també era un dels dos membres de la Generalitat que restaven a Barcelona; així, doncs, a partir d'aquell moment només hi quedà el diputat Pau Rosso.) Després foren elegides les persones següents: Alentorn, Quintana, Miralles i Vila, ciutadans; Pau Ferrer, Roca, Jaume Cortada i Ferran i Lladó, mercaders; Salines, Reverter, Lleopart i Vidal, artistes; Nin, Torres, Soler i Miquel Parets, menestrals. També hi participaren tres persones de la Diputació, una del braç militar i una del capítol: Soler, Carreres, Darnius, Dusai i Jover, respectivament. Parets va escriure (per a nosaltres és el membre del Consell de Cent que va participar en aquestes reunions): *“Todos estos 21, con los Abogados de la casa, y otros dos adjuntos, fueron los que se juntavan y havian de formar la capitulacion [...] trabajaron toda la noche, quedando de acuerdo el juntarse el día siguiente á dos de Octubre [...] y por la mañana á las siete [...] siguiendo el modelo de los capítulos que se ajustaron el año de 1472, con el Rey Dn. Juan, que reynava entonces, añadiendo y quitando según la ocurrencia de la materia y los sucesos discurridos en doce años de guerra y confiscaciones de haciendas: reducidos todos los puntos á 36 capítulos y leydos allí en la Junta [...]”*.²³

És la primera vegada que llegim que els punts del memorial que dies després es lliurà a Don Juan eren 36 i no els 34 coneguts, fet que ens confirma que Parets fou un dels ponents. El 2 d'octubre el Consell de Cent va aprovar la redacció definitiva i aleshores Quintana i Alentorn anaren a casa de La Mothe i li van lliurar el document. Segons Parets: *“[...] leyéronselos, y topó solo dos puntos que le desagradaron: era el primero, que empezava el papel, que Barcelona como caveza del Principado de Cataluña y Condados de Rosellón y Cerdeña (estava así en la capitulación del Rey Don Juan el año 1472); el segundo que se tratava ya nombrando al Rey Católico de nuestro Rey y Señor [...]”*.²⁴

Així, els punts van quedar reduïts a 34, perquè La Mothe no acceptà que Barcelona capitulés també en nom dels comtats de Rosselló i Cerdanya, que estaven sota domini de França, ni que el Consell de Cent declarés Felip IV com a rei.

Don Juan comunicà a Mortara les deliberacions del Consell de Cent, que havia conegut a través de Fonts, i Mortara li recomanà el 2 d'octubre que les tropes franceses no anessin per la costa, sinó pel camí més allunyat per entrar a França, i continuava amb unes recomanacions d'un gran interès: *“[...] la ciudad esta en tal aprieto que con tener flemma de un día para otro y guardando bien los Passos de mar y tierra sera imposible que dejen de hazer todo lo que V.A. quiziere, u, An de Reventar, porque aora ya desta costa no tienen que tener esperança ninguna y por tierra ya V.A. a visto en todo el tiempo del sitio quan poca an tenido y assi V.A. este fuerte que lo consiguira todo y en lo que Juzgo que no A de Aver dispensa si se llega a capitular con la ciudad es en meter luego guarnicion en ella y en monjuic y en hazer una çiudadela donde mejor Pareciere [...]”*.²⁵

Fonts havia sortit de Barcelona quan el Consell de Cent va fer les primeres propostes per capitular, com ja sabem. Fabro va escriure: *“[...] conformando la relación de Font con los papeles, que ya con mas libertad escrivian los nuestro de adentro [...]”*.²⁶ Es referia a Rafael Cortada, que ja començava a signar amb el

23. AGS, G-J, llig. 880.

24. FABRO, *Historia de los Hechos...*, f. 385.

25. AGS, G-J, llig. 883; Carta del 4 d'octubre.

seu propi nom. Don Juan envià Fonts a la ciutat per manar que capitulessin separatament amb el virrei, i hi afegí que hi entraria el frare Feliu per convèncer els més obstinats. En aquest sentit cal entendre la resposta de Cortada, que ja preveia alguna dificultat en part del memorial: “[...] y que pues los apuntamientos, estan ja dados á puigsiner, se puede esperar, de Azer essa dilijensia; acaso aja alguna dificultad, en ditzos ajustamientos, que en tal caso bendra bien el azer que benga, lo que creo se ara sin falta. Quando dicho Capitan Fuentes nos dixo que se tratase el ajustamiento desta Çiudad aparte del de la Mota fue á tiempo que ja se le abia prometido, correrian Juntas las Capitulationes, y no fue posible, el dar gusto a V.A. pero quando llegue el Caso, Ja se tiene expediente para salir desse empenyo, pero causara un poco de dilation, se hirâ previniendo, los Corazones de los de Consejo de siento, porque llegado el Caso se aga el gusto de V.A. pues Ja todos no dezean otra cosa [...]”.²⁶

L'escrit de la Ciutat de Barcelona, després de la censura de La Mothe, al qual ja avançava Cortada que Don Juan faria alguna esmena, començava amb una introducció on feia responsables dels fets de 1640 les tropes reials pels nombrosos abusos comesos; després, davant el perill de la invasió de l'exèrcit de Felip IV, no tingueren més remei i els fou forçós demanar ajuda al rei de França. Tot seguit, al llarg de 34 punts, desenvolupaven tots els drets de què disposaven abans de 1640, tant la Ciutat com el Principat, i hi afegien, a més, la supressió de l'impost anomenat *quinto* pertot arreu, la consolidació del nomenament del conseller sisè i la regularització dels allotjaments de soldats d'acord amb les Constitucions de Catalunya. El punt 34 acabava dient que, si els convingués afegir-hi més punts, ja ho farien. Això representava mantenir un grau d'independència enfront de la Cort de Madrid superior a aquell de què ja gaudia abans de 1640, com molt bé diu Sánchez Marcos. Convé remarcar, per la lectura del memorial, que Barcelona capitulava en nom de tot el Principat, però també que un document d'aquesta força fou redactat per un Consell de Cent afeblit per la fam.

El 4 d'octubre foren a entrevistar-se amb Don Juan el tinent general francès, comte de Merenville, i Francesc Puigjaner, amb altres persones. Merenville va lliurar el paper de la capitulació de part de La Mothe, i Puigjaner lliurà el memorial dels 34 punts fet pel Consell de Cent. Quan Don Juan va rebre aquest memorial, va respondre, segons Fabro: “[...] *quan descaminadas venian las demandas que havia traydo [...]*”.²⁷ Però pensem que la seva reacció no fou tan suau, perquè després suggeria a Jaume Cortada: “*no manifestando nada de lo que la Ciudad pidio en su primer papel [...]*”. A més del parer de Mortara, que deia: “[...] *muy descarados capitulos son los que Piden los de la ciudad de Barcelona ellos piensan que estamos en el tiempo del rey don Juan, y aun tuvieran lugar Parte de Aquellas proposiciones si fueran Al primer mes de puesto el Sitio, pero despues de catorçe meses de sitiados y quando no tienen Pan que comer Verdaderamente que piden mucho y V.A. les concedera muy Poco [...]*”.²⁸

Don Juan, el mateix dia de rebre el memorial 'oficiosament', respongué a Cortada que calia: “[...] *ponerse enteramente en las manos de S.Md. pidiendo perdon*

26. FABRO, *Historia de los Hechos...*, f. 418.

27. AGS, G-J, llig. 880; Carta del 6 d'octubre.

28. AGS, G-J, llig. 883. Resum a FABRO, f. 421.

de los hierros pasados [...] pues pedir lo que no se puede conçeder, es ofender la liberalidad de quien desea dar, i no pedir nada es obligar a dar mucho [...]".²⁹

Cortada, el 5 d'octubre, va dir a Don Juan que La Mothe faria tot allò que se li demanés perquè ja no disposava de pa per als seus soldats, però: "[...] *todos le Rogamos sea Clemente con la Çiudad como todos confiamos à V.A. que ai algunos serbidores de su Magd. que para azer bolvamos presto en sus manos no sacan algunas partidas de granos que tienen escondido [...]*".³⁰ Aquesta darrera informació de Cortada és esgarrifosa, ja que alguns dels partidaris de la capitulació van emmagatzemar blat de manera clandestina per obligar la ciutat a passar gana i forçar la rendició.

El 5 d'octubre els consellers van rebre la notificació oficial, per dir-ho així, del seu representant. La resposta de Don Juan van ser dues cartes, que ni tan sols va signar. A la primera deia que calia inspeccionar els magatzems de la ciutat per veure si tenien blat per a quaranta dies, com Mortara havia escrit al Consell de Cent (cosa totalment falsa), a més sabent que la poca quantitat que hi havia estava en mans dels seus confidents. Per a nosaltres aquesta carta només té el sentit de guanyar temps i afeblir l'ànim dels barcelonins, atès que continuaven sense menjar, i poder assolir una capitulació sense condicions, com es veurà.³¹

Ahora que deia aquestes coses a la Ciutat, agraià a Cortada: "[...] *yo me huelgo mucho que el poco Trigo que ai en la Çiudad este en poder de los bien afectos porque con eso creo que no saldra a luz siendo cossa que solo puede servir de alimentar la obstinacion de los malos [...]*".³² Però també hi afegia que les demandes que volia que fes la Ciutat ja les comunicaria per mitjà de Miquel Ramona.

La segona carta oficial de Don Juan, que no figura al *Dietari*, començava oferint un perdó general, a excepció de Margarit, i a canvi: "[...] *se ponga la Çiudad enteramente en manos de Su Mag. [...]. Que en haçiendo este acto de Confianza [...] pida la Çiudad a SA que luego que salga de la Plaza la gente del Rey christianisimo haga meter dentro della y de Monjuiq la guarnicion que quisiere y le pareçiere Suficiente [...]*".³³

Continuava dient que si la Ciutat acceptava aquests dos punts previs, després podria fer un altre memorial on demanaria al rei algunes coses.

La Mothe va prohibir l'entrada a Barcelona del frare Ignasi Feliu.

El dia 6 es va reunir el Consell de Cent per estudiar les cartes enviades per Don Juan. Però és clar, segons que deien, primer calia esbrinar la quantitat de blat emmagatzemat abans de fer qualsevol altra cosa. Així, doncs, el Consell de Cent hagué de respondre només a la primera, dient que la Ciutat no podia saber el que tenien els particulars i, a més, que aquestes dependències eren a càrrec del virrei i que no havien rebut la carta de Mortara.

Cortada deia a Don Juan, el 7 d'octubre, que havia rebut la seva del 4 a les set de la tarda del 6 (per tant, una mica endarrerida) i que era una llàstima, segons ell, perquè havia estat tot aquell dia a la Casa de la Ciutat fent el redactat de la

29. AGS, G-J, llig. 883.

30. AGS, G-J, llig. 883. FABRO, f. 417 i 418, i al DACB, vol. XV, f. 610.

31. AGS, G-J, llig. 883. Carta del 6 d'octubre.

32. AGS, G-J, llig. 883. FABRO, f. 419 i 420.

33. AGS, G-J, llig. 883. Resum a FABRO, f. 426 i 427.

darrera comunicació. És a dir, que Don Juan sempre estava assabentat de tot allò que passava a l'interior del Consell de Cent. Don Juan respongué el dia següent a Cortada dient-li que ja estava informat per Ramona i com aquell, en nom d'un grup de fidels, desitjava saber quines coses podria demanar la Ciutat, atès que el mateix Don Juan ja havia declarat que no posaria en pràctica cap dels punts del primer memorial de manera immediata. Era impensable que la Ciutat pogués demanar res que no figurés al memorial, on hi era 'tot'. Així, el document que va lliurar a Ramona contenia allò que el capità general considerava que la Ciutat podia suplicar: a més de demanar perdó i admetre guarnició a la ciutat i a Montjuïc, el Consell de Cent podria sol·licitar no pagar despeses per les armes de les quals el rei es va apropiari el 1640, no pagar indemnitzacions de les hisendes confiscades, mantenir el conseller sisè i tenir un any de termini per fer circular la moneda encunyada. Eren, respectivament, els punts 15è, 21è, 24è i 25è del primer memorial.³⁴

El mateix dia 8 Don Juan, molt content, també escriví oficialment als consellers en resposta a la seva carta del 6 d'octubre, i els digué: “[...] *Muy Agradable me ha sido la carta que me han escrito los Consellers de la Çiudad de Barçelona [...] Y para prueba desta Verdad me reduzgo a creer todo lo que me diçe la Ziudad en orden al punto de los Viveres [...]*”.³⁵

La Mothe prohibí de nou l'entrada de Feliu, encara que ho havia demanat la Ciutat. Llavors el Consell de Cent es va reunir en secret el 8 d'octubre i va decidir enviar Cortada i Fonts al camp enemic; cal suposar que encara no havien rebut la carta de Don Juan del mateix dia, i encara menys el paper que portava Ramona. La Mothe s'assabentà de l'entrada de les dues persones i manà empresonar Fonts i prohibir la tornada a Cortada, i els va tornar al convent del Mont Calvari. Però després, per mitjà de D'Ardena, Cortada va aconseguir entrar per la porta de l'Àngel i anar directament al Consell de Cent del dia 9, on l'estaven esperant. Hi va portar una carta de Feliu i va relatar la seva entrevista amb Albuquerque, Tursis, Seebec i altres oficials al Mont Calvari des de les vuit del vespre fins a les quatre de la matinada.

Aleshores van rebre les cartes oficials de Don Juan, trameses per Puigjaner, i tots els papers, incloent-hi els de Cortada i Ramona, foren estudiats en aquell Consell de Cent del dia 9 d'octubre, reunit fins a la una de matinada. El Consell va prendre la resolució de capitular, per a la qual cosa escriví dues cartes, seguint les instruccions de Don Juan: l'una en què demanava perdó i sol·licitava l'entrada de guarnició a Barcelona, i l'altra amb les peticions al rei. La Junta dels 21, durant tota la nit, les redactà i les va passar en net. El dia següent, 10 d'octubre, van ser llegides al Consell de Cent i foren aprovades. Tot seguit, mostrem un fragment de la primera carta:

“[...] *Supplica sie de son Real Servey dignarse de admetrer a la sua gracia dita Ciutat, y sos Ciudadans, y de perdonar tots los dits excessos en aquest intermedi de temps ço es del any 1640. inlussive fins a la pnt. jornada comesos. Y placia a V.A. atorgar y concedir à dita Ciutat y a tots sos Ciudadans perdo [...] Y Considerant ha de ser gran servey de sa Magestat y de la cosa publica suplica aixi mateix dita*

34. AGS, G-J, llig. 883. N'hi ha còpia al DACB, vol. XV, f. 615 i 616.

35. AGS, G-J, llig. 883. Hi ha una còpia d'aquest original al DACB, vol. XV, f. 338 i 339.

Ciutat a V.A. sie de son Real Servey per la deffença y seguretat desta Ciutat durant la guerra de Cathalunya contra lo Christianissim Rey de frança fins a tant sian cobradas las plassas de Roses y Perpinya posar la guarnicio necessaria de Spanyols pagats per sa Magestat en los Murs de aquesta Ciutat y fort de Monjuich [...].³⁶

Com es veu, no parla de l'exempció de Margarit i, respecte a l'entrada de guarnició a Barcelona, es posa com a termini el moment en què es recuperés Roses i Perpinyà, cosa que denota un clar desig de recuperar la integritat del Principat, a més de no permetre allotjar els soldats a cases de particulars i defensar el dret de portes de la ciutat. N'hem reproduït un trosset, encara que força conegut, per insistir en el fet que, malgrat l'estat en què es trobava el Consell de Cent, l'estil és molt més digne del que es podria esperar en vista d'allò que desitjava Don Juan.

El segon paper sobre les demandes que podia fer la Ciutat contenia els quatre punts ja ressenyats, però començava amb un enunciat força contundent i, a més, en nom de tot el Principat: “[...] *Primo que todas las cosas drets privilegis y prerogatives axi de dita Ciutat com de tota la Provincia sien restiuides y posades en lo estat estaven abans del any 1640 [...]*”.³⁷

És a dir, el Consell de Cent, malgrat el seu estat i la proximitat de la inevitable capitulació, intentava defensar els drets que podia, tant de Barcelona com del Principat. El dia següent, divendres 11 d'octubre, en una torre prop del mas Guinardó el conseller en cap, Rafel Casamitjana, acompanyat d'Alentorn, Dusai, Ganzer i d'altres, lliurà aquests documents a Don Juan, el qual va lliurar al conseller en cap el document del perdó, en què es continuava exceptuant Margarit, a més d'autoritzar una persona del Consell de Cent a presentar directament al rei les demandes del segon document.

També el dia 11 es van signar les capitulacions per a les tropes franceses, que van sortir de Barcelona i van anar cap a França per la Val d'Aran, encara que a causa de la neu van acabar passant pel Pertús.

El dissabte 12 la ciutat es buidà per la sortida de la gent per agafar queviures.

Don Juan entrà a Barcelona el 13 d'octubre i el mateix dia partiren de Barcelona, en la mateixa galera, Alburquerque i Puigjaner. El primer amb una carta de Don Juan per al rei, en la qual, a més d'informar-lo de la capitulació de la ciutat, suggeria la conveniència que fos Felip IV qui atorgués el que demanava Barcelona, per guanyar-se els cors dels catalans, segons les seves paraules. Cal que ens adonem que les quatre peticions del Consell de Cent formaven part de les 34 exposades al primer document, les quatre que Don Juan els havia forçat a demanar, les quatre que, segons els despatxos del rei del 24 de juny i el 17 de juliol, es podrien concedir sense problemes, i les quatre que Don Juan tenia ple poder per acceptar personalment. Així, pretenia que tant el rei com ell quedessin una mica bé als ulls dels habitants del Principat. Puigjaner, per la seva banda, va rebre els memorials del Consell de Cent, on sempre se'l nomenava ambaixador de la ciutat, adreçats al rei.

Parlarem un moment de Mortara i les seves darreres operacions. El 5 d'octubre va enviar un nombrós destacament de cavalleria per acabar amb els últims

36. AGS, G-J, llig. 883. Còpia al DACB, vol. XV, f. 343 i 344.

37. AGS, G-J, llig. 880.

miquelets, concentrats a Riudarenes, i va penjar el seu comandant, el governador d'Hostalric. Ell, per la seva banda, va rendir la torre de Palamós, on hi havia un petit destacament francès de 27 homes. El dia 6 anunciava que se n'anava cap a Girona, on ja tenia disposades algunes negociacions. Efectivament, Mortara va entrar a Girona el 12 d'octubre i hi va jurar com a virrei del Principat. El 16 va ocupar Cadaqués per mitjà d'una negociació amb persones del poble que van acceptar expulsar els 70 francesos que hi havia de guarnició. Però comentarem només un detall d'aquesta qüestió: Don Juan li va retreure durament que hagués jurat com a virrei a Girona i, per tant, els Furs de Catalunya. Mortara s'excusà al·legant que els habitants de Girona no havien participat en el jurament que es féu al rei de França, que s'havia rendit el mateix dia en què se li ho exigí, no com a Barcelona, en què va trigar catorze mesos, i a més digué el que era més important: “[...] *no e echo cosa de mas acierto porque en sustancia no es nada y los fueros es menester que se guarden en cataluña porque si no se guardaren no sera el rey nrô Señor dueño de ella sino es teniendo poderosso extô. que la sujete y esto no es facil de tener en los tiempos apretados que corren y con Aver Jurado e rreduçido toda esta Parte de la Provincia a la obediencia de Su Mag. y si no uviera Jurado, ni el menor caserío uviera venido a la obediencia [...] y esta todo el Pais de la misma manera que Antes y un Soldado solo de los nrôs va por todo, en fin, como si fuera por Castilla la Vieja [...] y en quanto Al despacho que doy a las demas Villas y lugares que vienen a la obediencia no es mas que una Salvaguardia sin decreto ninguno [...]*”. Descontent amb això, terminava Mortara fent les següents recomanacions a Don Juan quan ja s'apropava a Barcelona: “[...] *Jugando siempre que el mayor blason de V.A. sera Poner en toda Autoridad a los ministros de Su Magd. en una ciudad y provincia que a ssido tan rebelde como esta [...]*”.³⁸

El 31 d'octubre el rei escriví a Don Juan i a Mortara per agrair-los la feina feta per reduir Barcelona.

38. AGS, G-J, llig. 880. Carta del 22 d'octubre.